

Załącznik 2a.
do wniosku o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego
dra Michała Moszyńskiego

**AUTOREFERAT
NA TEMAT OSIĄGNIĘĆ NAUKOWO-BADAWCZYCH,
DYDAKTYCZNYCH, POPULARYZATORSKICH
I ORGANIZACYJNYCH**

Układ treści

1. Informacje o kandydacie	3
1.1. Imię i nazwisko	3
1.2. Posiadane dyplomy i stopnie naukowe	3
1.3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych	3
2. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.) i jego opis	4
2.1. Tytuł osiągnięcia naukowego	4
2.2. Omówienie celu naukowego, hipotez i metod badawczych oraz struktury monografii	4
2.3. Omówienie głównych rezultatów	9
2.4. Wkład monografii w rozwój nauk ekonomicznych	17
3. Pozostałe osiągnięcia naukowo-badawcze oraz działalność dydaktyczna, popularyzatorska i organizacyjna	19
3.1. Główne obszary badawcze	19
3.2. Statystyka dorobku publikacyjnego	24
3.3. Działalność dydaktyczna, popularyzatorska, wdrożeniowa i organizacyjna	25

1. Informacje o kandydacie

1.1. Imię i nazwisko: Michał Moszyński

1.2. Posiadane dyplomy i stopnie naukowe

- 2004** Dyplom uzyskania stopnia **doktora nauk ekonomicznych**, nadany uchwałą Rady Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu z dnia 12.05.2004 r. na podstawie obronionej 28.04.2004 r. rozprawy doktorskiej pt. *Nietypowe formy zatrudnienia w Republice Federalnej Niemiec*. Promotorem w przewodzie doktorskim był prof. dr hab. Zenon Wiśniewski.
Dyplom nr 2324 wydany 19.02.2005 r.
- 1998** Dyplom ukończenia 2-letnich studiów wyższych uzupełniających magisterskich na kierunku *Zarządzanie i marketing*, specjalność *Zarządzanie procesami inwestycyjnymi* z wynikiem bardzo dobrym, potwierdzający uzyskanie tytułu **magistra** dnia 17.06.1998 r. Dyplom nr 3059 wydany dnia 23.06.1998 r.
- 1996** Dyplom ukończenia 3-letnich studiów wyższych zawodowych na kierunku *Zarządzanie i marketing*, specjalność *Zarządzanie przedsiębiorstwem budowlanym* z wynikiem dobrym, potwierdzający uzyskanie tytułu **licencjata** dnia 18.06.1996 r. Dyplom nr 633 wydany dnia 26.06.1996 r.

1.3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

- 2004- do chwili obecnej** Adiunkt w Katedrze Ekonomii¹ Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu
- 2006** Wykładowca w Wyższej Szkole Bankowej w Toruniu
- 2002-2005** Asystent w Zakładzie Nauk Ekonomicznych Instytutu Nauk Humanistycznych i Ekonomicznych Akademii Techniczno-Rolniczej w Bydgoszczy (obecnie Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich w Bydgoszczy)

¹ Do 2006 r. Katedra funkcjonowała pod nazwą Katedra Teorii Ekonomii.

2. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.) i jego opis

2.1. Tytuł osiągnięcia naukowego

Jako główne osiągnięcie naukowe wskazuję monografię:

Michał Moszyński, *Niemiecki model Społecznej Gospodarki Rynkowej – perspektywa rynku pracy*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Toruń 2016, ISBN: 978-83-231-3685-9, ss. 342.

Recenzentami wydawniczymi monografii byli:

- prof. dr hab. Maciej Miszewski, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach;
- dr hab. Wojciech Giza, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie.

2.2. Omówienie celu naukowego, hipotez i metod badawczych oraz struktury monografii

Upadek realnego socjalizmu większość przedstawicieli nauk społecznych, zwłaszcza ekonomistów, uznała za dowód wyższości anglosaskiego modelu społeczno-gospodarczego. Historyczny koniec konkurencji pomiędzy systemem gospodarki centralnie planowej a rynkowej zepchnął na dalszy plan alternatywne rozwiązania ustrojowe funkcjonujące w krajach Zachodu.

Światowy kryzys lat 2008-2009 wymusił jednak rewizję tych poglądów i powszechnie zaczęto stawiać pytania o fundamenty współczesnego ładu społeczno-ekonomicznego krajów rozwiniętych. Równoległe nasiliła się krytyka ekonomii głównego nurtu, zarówno jako nauki wyjaśniającej świat, jak i podstawy koncepcyjnej dla polityki gospodarczej.

Ten nowy kontekst daje podstawy, by zwrócić uwagę na niemiecką Społeczną Gospodarkę Rynkową (SGR)², która pozostaje oryginalną propozycją w bogatej palecie „różnorodności kapitalizmu”. Pod jej szyldem osiągnięto niekwestionowane sukcesy w postaci pełnego zatrudnienia i „dobrobytu dla wszystkich” w czasach realizacji polityki

² W rozprawie przyjęto konwencję, zgodną z postulatami A. Müllera-Armacka i L. Erharda, by pisać Społeczną Gospodarkę Rynkową wielkimi literami, ilekroć powoływana zostaje oryginalna koncepcja lub jej ideowa kontynuacja.

gospodarczej przez Ludwiga Erharda. Do równie frapujących dokonań niemieckiej gospodarki należy znakomite funkcjonowanie rynku pracy w okresie światowego kryzysu 2008-2009 i bezpośrednio po nim, co stanowi poważne wyzwanie intelektualne dla ekonomistów oraz polityków gospodarczych. Rozwój gospodarczy Niemiec, od dekady lat 90. XX w. aż do okresu po światowym kryzysie, określa się drogą „od chorego człowieka Europy do ekonomicznej supergwiazdy”³, mając na myśli głównie poprawę na rynku pracy.

Pełne zrozumienie specyfiki niemieckiego modelu nie jest możliwe bez zgłębienia intelektualnych podstaw prowadzonej przez ten kraj polityki gospodarczej. Mają one swoje korzenie w ordoliberalizmie, który „kładzie się długim cieniem”⁴ na dyskusjach pomiędzy ekonomistami wywodzącymi się z niemieckiego obszaru językowego a anglojęzycznymi, czy szerzej – z „resztą świata”. Różnice poglądów dotyczące sposobu funkcjonowania gospodarki, roli państwa i jego polityki ekonomicznej stają się bardziej widoczne w okresach napięć i kryzysów. Zwłaszcza w takim momencie warto sięgnąć po dorobek ordoliberalizmu, który stanowi ważne teoretyczne osiągnięcie myśli ekonomicznej i społecznej, wychodzące z tezy o pozytywnym wkładzie państwa i sektora publicznego w poszerzanie sfery wolności jednostki, po spełnieniu takich kryteriów, jak jakość i spójność instytucji. Tym samym stoi w opozycji do innych nurtów neoliberalnych negujących taką możliwość. Jednocześnie daje podstawę, by wierzyć w efektywność procesów rynkowych, przy zapewnieniu ich odpowiedniej instytucjonalnej obudowy.

Podjęcie tych szeroko zakrojonych problemów nierozzerwalnie wiąże się z zadaniem oceny niemieckiego modelu SGR, którą to ocenę można dogodnie prowadzić z perspektywy rynku pracy. Perspektywa ta pozwala bowiem miarodajnie przybliżyć cały ład gospodarczy niemieckiej SGR i jego ewolucję, jak również ukazać specyfikę niemieckiego modelu w odniesieniu do innych rozwiązań ustrojowych.

W rozprawie zamierzono zrealizować wiązkę **celów poznawczych**, obejmujących:

- Cel teoretyczny – zebranie i krytyczną analizę poglądów formułowanych przez klasyków myśli ordoliberalnej oraz prekursorów i realizatorów koncepcji Społecznej Gospodarki Rynkowej na temat instytucjonalnej obudowy rynku pracy oraz zaleceń dla polityki na jego obszarze.
- Cel teoretyczno-metodologiczny – identyfikację potencjalnych pól syntezy ordoliberalnej teorii ładu gospodarczego z nurtami szeroko rozumianej ekonomii

³ C. Dustmann i in., *From Sick Man of Europe to Economic Superstar: Germany's Resurgent Economy*, „Journal of Economic Perspectives” 2014, Vol. 28, No. 1, s. 167-188.

⁴ S. Dullien, U. Guérot, *The Long Shadow of Ordoliberalism: Germany's Approach to the Euro Crisis*, „ECFR” 2012, No. 49.

instytucjonalnej, której instrumentarium mogłoby stanowić narzędzie konkretyzacji wysoce abstrakcyjnej teorii ładu gospodarczego. Konkretyzacja teorii ordoliberalnej byłaby równoznaczna z jej rozwinięciem, szczególnie z perspektywy programowania polityki gospodarczej.

- Cel empiryczny – zbadanie realizacji koncepcji SGR w Niemczech na obszarze rynku pracy w okresie 1990-2015.

Główny nurt badań wyznaczały następujące **pytania**:

- Jaką wizję porządku rynku pracy formułowano w teorii ordoliberalnej oraz w koncepcji Społecznej Gospodarki Rynkowej?
- Pod jakim względem ordoliberalizm i nurty ekonomii instytucjonalnej wykazują punkty styczności?
- Na ile porządek rynku pracy w Niemczech i prowadzona w jego ramach polityka gospodarcza odpowiadały w okresie 1990-2015 koncepcji SGR?

Rozważania teoretyczne oparto na tezie, iż na podstawie teorii ordoliberalnej, jak i koncepcji SGR można sformułować jeden spójny zestaw zasad porządku rynku pracy. Ponadto na potrzeby krytycznej refleksji przyjęto, iż ordoliberalna teoria ładu gospodarczego wykazuje cechy komplementarności z nurtami ekonomii instytucjonalnej, zarówno pod względem programu badawczego, jak i aparatury analitycznej, co uprawnia do ich łączenia w procesie badawczym.

Główna hipoteza rozprawy głosi, że na obszarze rynku pracy niemiecki model gospodarczy odwołuje się wciąż do zasad ordoliberalizmu i SGR, jednak ich realizacja odbywa się w sposób niepełny, niespójny i zmienny w czasie. Towarzyszą jej dwie **hipotezy szczegółowe**, dzielące chronologicznie główny okres badawczy i odpowiadające dwóm kolejnym rozdziałom empirycznym:

1. Formowanie ładu gospodarczego SGR w byłej NRD na rynku pracy w dekadzie lat 90. polegało na implementacji zachodniemieckiej infrastruktury instytucjonalnej bez jej zasadniczej modyfikacji, infrastruktury, która w poprzednich dekadach oddaliła się częściowo od założeń pierwotnej koncepcji SGR.
2. Reformy rynku pracy podjęte w Niemczech w okresie 2003-2005 stanowiły zwrot w kierunku pierwotnej koncepcji SGR.

Analizowane okresy stanowią dwa ważne współczesne „momenty historyczne” niemieckiej SGR, które dla rynku pracy oznaczały dwa potężne szoki: transformacyjny oraz szok reform pakietu Agenda 2010. Pierwszy wstrząs związany był z transferem

zachodnioniemieckiego ładu instytucjonalnego na teren wschodniej części zjednoczonych Niemiec, drugi – z zasadniczą rekonstrukcją instytucjonalnych ram ogólnoniemieckiego rynku pracy.

W badaniach obrano następujący **tok postępowania**: W części teoretycznej pracy zastosowano podejście zwykle przyjęte na gruncie historii myśli ekonomicznej, opierające się na krytycznych studiach literaturowych oryginalnego niemieckojęzycznego piśmiennictwa oraz na analizie dokumentów źródłowych. Na ich podstawie dokonano historycznej rekonstrukcji idei ordoliberalnego ładu gospodarczego oraz modelu SGR w odniesieniu do rynku pracy i w toku izolującej abstrakcji wyodrębniono zestaw zasad konstytuujących porządek rynku pracy SGR. Zasady te, wywiedzione z myśli teoretycznej, nie wpływają bezpośrednio z badań empirycznych, ale zostały – jako typ idealny – konfrontowane z rzeczywistością gospodarczą w drugiej części pracy. W wypracowanym modelu analitycznym (tabela 1, kolumny 1-3) rozwinięto zasady porządku rynku pracy SGR w trzech poziomach: socjologiczno-antropologicznego fundamentu rynku, ładu i procesu gospodarczego.

Przedstawionym celom i hipotezom podporządkowano **strukturę monografii**, która składa się z pięciu rozdziałów, wstępu oraz zakończenia. Wprowadzająca część pracy – rozdział pierwszy – ma charakter *stricte* teoretyczny. Dokonano w nim przybliżenia i uporządkowania poglądów na funkcjonowanie rynku pracy w ramach ładu gospodarczego w klasycznej myśli ordoliberalnej oraz wpływającej z niej i stanowiącej jej rozwinięcie, koncepcji SGR. Przyjęto tu rozumowanie w kategoriach ładu (*Denken in Ordnungen*) i traktowano rynek pracy jako porządek (subład) w ramach ogólnego ładu gospodarczego, który to porządek opiera się na pewnych konstytutywnych zasadach. Zasady te, wyabstrahowane w toku studiów literaturowych, stanowiły punkt odniesienia, „typ idealny”, który pozwolił na ocenę przemian ładu gospodarczego analizowanego przypadku Niemiec i strukturyzował dalsze rozważania.

W rozdziale drugim, mającym również wymiar teoretyczny, podjęto próbę spojrzenia na ordoliberalną teorię ładu gospodarczego przez pryzmat współczesnych nurtów ekonomii instytucjonalnej, wykorzystując elementy rekonstrukcji racjonalnej. Wykazano w nim daleko idące paralele, zarówno pod względem programów badawczych, jak i aparatury analitycznej, pozwalające na płodną poznawczo syntezę obu kierunków myśli ekonomicznej. Dokonano tu też rozwinięcia głównego narzędzia badawczego – modelu analitycznego (kolumny 4-5 tabeli 1).

Tabela 1. Model analityczny dla badań porządku rynku pracy SGR

Materialne zadanie gospodarki i wartości społeczne	Obszar (poziom)	Zasady	Metody polityki gospodarczej	Zmiany polityki gospodarczej
Zadania pierwszego rzędu (ładu gospodarczego): Funkcjonalny i godny człowiek ład gospodarczy ↓ Zadania drugiego rzędu (porządku rynku pracy SGR): Równowaga przy pełnym zatrudnieniu i dobrobyt dla wszystkich	Socjologiczno-antropologiczny fundament rynku	Wolność jednostki na rynku pracy (wolność „od” czegoś)	Wychowawcza rola polityki w odniesieniu do socjologiczno-antropologicznego fundamentu rynku	(Reformy gospodarcze na ogół nie są bezpośrednio zorientowane na socjologiczno-antropologiczny fundament rynku, jednak w długim okresie mogą go modyfikować)
		Odpowiedzialność jednostki na rynku pracy (wolność „do” czegoś)		
	Polityka ładu gospodarczego	(Re)konstruowanie instytucjonalnych ram porządku rynku pracy i zabezpieczenia społecznego	Tworzenie, przekształcanie i likwidacja poszczególnych instytucji rynku pracy oraz zabezpieczenia społecznego przez organy władzy państwowej	Zmiana zasadniczych celów polityki i instytucjonalnych warunków ramowych rynku pracy (dla lepszej realizacji celów)
Polityka procesowa	Zgodność polityki zatrudnienia i rynku pracy, polityki płacowej oraz polityki społecznej z logiką funkcjonowania rynku (polityka procesowa ma charakter korygująco-uzupełniający względem polityki ładu gospodarczego)	Stosowanie instrumentów polityki zatrudnienia i rynku pracy, płacowej oraz polityki socjalnej w ramach wyznaczonych przez reguły ładu gospodarczego	Zmiana wartości numerycznej instrumentów i/lub ich nieznaczna modyfikacja	

Zródło: opracowanie własne.

Pozostałe trzy rozdziały, uporządkowane chronologicznie, złożyły się na empiryczną część rozprawy i dotyczyły niemieckiego modelu SGR, zredukowanego do obszaru rynku pracy. W rozdziale trzecim, stanowiącym podbudowę pod dwa kolejne rozdziały i nieobejmującym zasadniczego okresu badawczego, nakreślono formowanie instytucjonalnego porządku rynku pracy w okresie 1948-1989 na szerszym tle całego ładu gospodarczego i zachodzących na tym rynku procesów. Ponadto wyodrębniono trzy fazy ewolucji niemieckiego modelu SGR, które cechowały – lapidarnie ujmując – ciągłość i zmiana, a ład gospodarczy przybliżał się i oddalał od modelowego wzorca.

Przedmiotem analiz w rozdziale czwartym był transfer instytucjonalny z zachodnich do wschodnich Niemiec, jaki miał miejsce w związku ze zjednoczeniem kraju. Zasadniczym badaniem objęto dekadę lat 90., przy czym szczególną uwagę poświęcono okresowi formowania ładu gospodarczego w pierwszych latach transformacji byłej NRD.

Zakres ostatniego, piątego rozdziału obejmował badanie reform rynku pracy, podjętych po 1998 r., a zwłaszcza w latach 2003-2005, w zjednoczonych Niemczech oraz ich skutki dla kształtu ładu gospodarczego. Przeanalizowano tu również zachowanie rynku pracy w nowej instytucjonalnej obudowie podczas światowego kryzysu 2008-2009 oraz naszkicowano rysujące się tendencje w polityce instytucjonalnej na tym rynku po reformach Hartza. W ostatnim punkcie zinterpretowano, przez pryzmat koncepcji SGR, kwestię generowania dobrobytu na rynku pracy w dłuższym okresie, w oparciu o metodę dekompozycji PKB.

W zakończeniu rozprawy odniesiono się do postawionych hipotez i pytań wyznaczających główne nurty badań. Oprócz konkluzji wynikających bezpośrednio z prowadzonych rozważań sformułowano bardziej ogólne wnioski. Ponadto, zasygnalizowano wyzwania stojące przed niemieckim rynkiem pracy w kontekście kreowania ładu gospodarczego, jak również dokonano odniesienia do nauk płynących z ordoliberalnej koncepcji polityki gospodarczej.

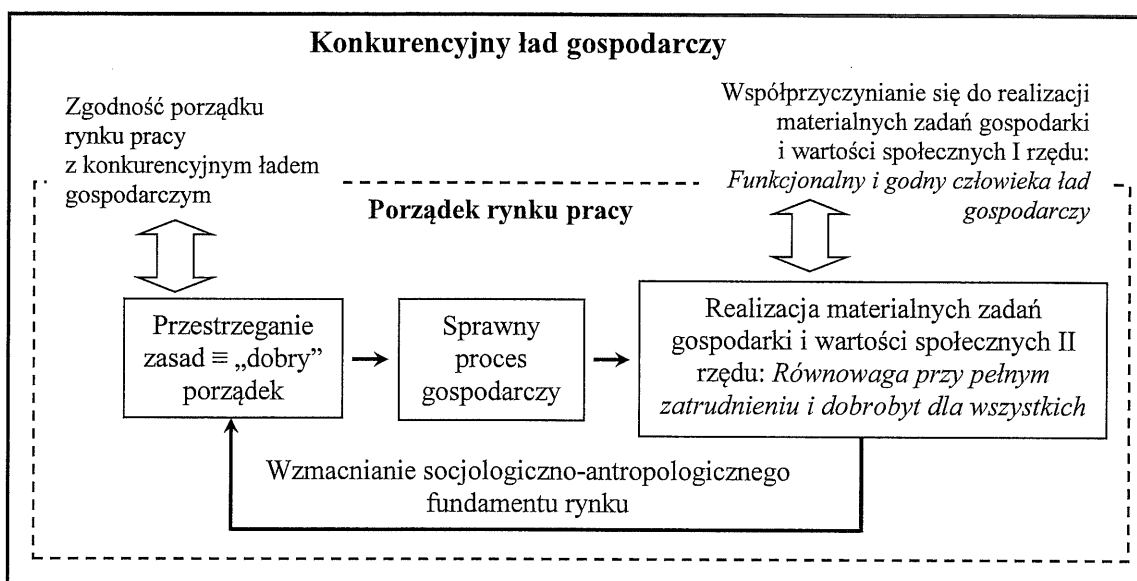
2.3. Omówienie głównych rezultatów

Najważniejsze ustalenia w warstwie **teoretycznej** rozprawy dają się sprowadzić do następujących wniosków:

- W piśmiennictwie czołowych ordoliberalistów i myślicieli SGR kwestia rynku pracy zajmuje poczesne miejsce, choć nie została dotąd w literaturze zebrana i usystematyzowana.
- Porządek rynku pracy stanowi subład ogólnego ładu gospodarczego i musi być rozpatrywany w jego ramach.
- Poglądy analizowanych badaczy tworzą spójną i logiczną całość, dającą się uporządkować w formie zasad na trzech poziomach/obszarach (patrz tabela 1):
 1. socjologiczno-antropologicznego fundamentu rynku,
 2. ładu gospodarczego,
 3. procesu gospodarczego.

Poziom socjologiczno-antropologicznego fundamentu rynku (1) warunkuje konstruowanie „dobrego ładu” (2), co z kolei przekłada się na sprawne procesy rynkowe (3) – patrz schemat 1.

Schemat 1. Logika porządku rynku pracy SGR w ramach konkurencyjnego ładu gospodarczego

Źródło: opracowanie własne.

Ze studiów teoretycznych wypływają ogólne zalecenia względem polityki gospodarczej prowadzonej na poszczególnych poziomach:

- na poziomie 1. polityce przypada rola „wychowawcza”;
- na poziomie 2. stabilna polityka ma kreować spójny z całym ładem gospodarczym, zgodny z zasadami, porządek rynku pracy;
- na poziomie 3. polityka o charakterze procesowym powinna być zgodna z logiką funkcjonowania rynku.

W warstwie **teoretyczno-metodologicznej** rozprawy udało się osiągnąć następujące rezultaty:

- Ordoliberalizm wykazuje znaczące „pokrewieństwo” pod względem zakresów badawczych i aparatury analitycznej z nurtami szeroko pojętej ekonomii instytucjonalnej.
- Koncepcje wypracowane na gruncie ordoliberalizmu często wyprzedzały prace podejmowane na gruncie ekonomii instytucjonalnej.

Sformułowano tu konkluzję, że oba omawiane nurty ekonomii heterodoksyjnej „zyskałyby” na współpracy i mogłyby lepiej uzupełniać ekonomię głównego nurtu. Najważniejszym rezultatem teoretyczno-metodologicznym jest zbudowany model analityczny dla badań porządku rynku pracy SGR, omówiony powyżej, który stanowi rozwinięcie ordoliberalnej

Mp

teorii ładu gospodarczego. Model ten wykazuje cechy uniwersalne, gdyż po odpowiednich modyfikacjach może posłużyć jako narzędzie dla tego typu analiz w innych niż rynek pracy dziedzinach gospodarki.

W warstwie **empirycznej** monografii wypracowane narzędzia analityczne umożliwiły:

- Wyodrębnić główne fazy ewolucji modelu SGR w powojennych Niemczech, odnosząc je m.in. do prowadzonej polityki gospodarczej, jej głównych zadań i podstaw teoretycznych.
- Zinterpretować zmiany porządku rynku pracy SGR w pryzmacie modelu analitycznego po 1948 r.

Wszystkie niemieckie rządy od czasów Erharda uprawiały politykę gospodarczą pod szyldem SGR, jednak w praktyce polityka ta, jak i cały ład gospodarczy, przybliżały się lub oddalały od pryncypiów oryginalnej koncepcji. Przeprowadzone rozważania nie pozwoliły odrzucić postawionej hipotezy głównej, głoszącej, iż na obszarze rynku pracy niemiecki model gospodarczy odwołuje się wciąż do zasad ordoliberalizmu i SGR, chociaż ich realizacja odbywa się w sposób niepełny, niespójny i zmienny w czasie. W epoce Erharda (1948-1966) zidentyfikowane zasady porządku wcielano w życie najpełniej – poczynając od respektowania wolności i odpowiedzialności jednostki, poprzez konsekwentną budowę ram instytucjonalnych, a skończywszy na ograniczonej w skali polityce procesowej prowadzonej w tychże ramach. Okres ten odznaczał się również realizacją materialnych zadań gospodarki – pełnym zatrudnieniem i dobrobytem dla wszystkich. Zwroty w polityce ładu gospodarczego i polityce procesowej wyznaczały cezury późniejszych faz SGR.

Analizy prowadzone w zasadniczym okresie badawczym (1990-2015) potwierdzają prawdziwość hipotez szczegółowych, konkretyzujących hipotezę główną. Dla dekady lat 90. XX w. oznacza to, że formowanie ładu gospodarczego SGR w byłej NRD na rynku pracy polegało na implementacji zachodniemieckiej infrastruktury instytucjonalnej bez jej zasadniczej modyfikacji. Wprawdzie w procesie transformacji wschodnich Niemiec przywoływano ordoliberalne idee, a w traktacie zjednoczeniowym wyraźnie wskazano ustrój SGR, ale realizacja poszczególnych zasad porządku rynku pracy odbiegała od modelowego punktu odniesienia. Politykę implementacji ładu instytucjonalnego SGR prowadzono bowiem przy niesprzyjającym antropologiczno-socjologicznym fundamencie rynku i zbyt „keynesowsko” zaprogramowanej polityce procesowej.

Z kolei na szczeblu zjednoczonych Niemiec reformy rynku pracy, podjęte w okresie 2003-2005, rzeczywiście stanowiły zwrot w kierunku pierwotnej koncepcji SGR, zasygnalizowany

w drugiej hipotezie szczegółowej. Do tego wniosku upoważnia fakt pełniejszego przestrzegania wszystkich sformułowanych zasad porządku rynku pracy SGR. Tym samym osiągnięto kompatybilność trzech powiązanych poziomów z wypracowanego w toku badań modelu analitycznego: polityką ładu (poziom 2. modelu) oddziaływano na socjologiczno-antropologiczny fundament rynku (poziom 1.), a politykę procesową (poziom 3.) przybliżono logice rynkowej (patrz schemat 1.).

Studia nad modelem niemieckiej SGR prowadzone w rozprawie pozwoliły na sformułowanie szeregu ogólnych wniosków i rekomendacji:

1. Ewolucja modelu niemieckiego dowodzi wagi funkcjonalnego, a nie formalnego charakteru instytucji, gdyż formalne ramy instytucjonalne można wypełniać różną treścią. Na poziomie poszczególnych instytucji widać to w procesach ich zmian, które niekiedy prowadzą do przekierowania starych instytucji na realizację nowych celów, co miało miejsce np. z niektórymi instrumentami polityki rynku pracy w trakcie zjednoczenia Niemiec. Na poziomie całego ładu gospodarczego funkcjonalizm objawia się choćby faktem, że formalnie ustroj społeczno-gospodarczy Niemiec nie jest w konstytucji określony, a jednak wciąż model SGR stanowi punkt odniesienia w kreowaniu polityki i w wielu aspektach skutecznie się go realizuje.

2. Z analiz płynnie kilka wniosków dla Polski:

- Uwzględniając odmienną uwarunkowań transformacji po 1989 r. w Polsce i w byłej NRD nasuwa się konkluzja, że tworzenie gospodarki rynkowej stanowi wyzwanie daleko wykraczające poza sferę gospodarczą. Formowanie ładu gospodarczego w decydującej mierze zachodzi w obrębie socjologiczno-antropologicznego fundamentu rynku, który tkwi w ludziach i jego zmiana wymaga czasu i odpowiedniej „wychowawczej” polityki państwa. To wychowywanie polega przede wszystkim na kreowaniu odpowiedniego środowiska instytucjonalnego, które kieruje myśleniem i zachowaniami w określony i pożądany sposób.
- Obiektywne trudności Polski w realizacji zadania, przewidzianego w art. 20 konstytucji, łatwiej usprawiedliwić w zestawieniu z byłą NRD. Nasz zachodni sąsiad otrzymał gotowy model społeczno-gospodarczy, gigantyczne wsparcie finansowe i kadrowe, a przede wszystkim profesjonalną i kompetentną politykę, jednak wschodnioniemiecka gospodarka, zwłaszcza na rynku pracy, wciąż funkcjonuje

poniżej oczekiwań. Mogłoby to świadczyć o relatywnie niskim stopniu imitowalności modelu niemieckiego w tej dojrzałej fazie jego rozwoju. Być może na starcie transformacji lepsze rezultaty dałoby pełniejsze odwoływanie się do oryginalnego Erhardowskiego wzorca. Te aspekty efektywności alokacyjnej gospodarki, początkowo o zasadniczym znaczeniu, na dalszym etapie rozwoju zostają wyparte przez potrzebę kreowania efektywności adaptacyjnej, która stanowi warunek przetrwania. Douglass C. North przypisuje większą rolę temu drugiemu rodzajowi efektywności dla osiągnięcia długotrwałego wzrostu, choć przyznaje, że cechę tę trudno projektować w krótkich sekwencjach czasu⁵. Dla Polski źródeł tej efektywności należy szukać w usprawnieniach systemu politycznego i jego stabilizacji, aby móc wygenerować politykę zgodną z zasadami konkurencyjnego ładu gospodarczego. Polityka z kolei musi współgrać z ładem społecznym, promować społeczną spójność, kulturę dialogu i społeczeństwo obywatelskie. Praktyczny wymiar tego wyzwania wynika ze współzależności ładów: społecznego i politycznego, znacznie łatwiej bowiem usprawnić system polityczny, gdy już na starcie istnieje pewien poziom spójności i zasoby kapitału społecznego. Podobnie, państwo, zdolne do prowadzenia reform, chętniej wesprze antropologiczno-socjologiczny fundament rynku. W pryzmacie przywoływanego w rozprawie schematu O. E. Williamsona⁶ rekomendacja ta oznacza, że w polityce gospodarczej należy umiejętnie „grać” na poziomie L2 (konstruowanie środowiska instytucjonalnego), z uwzględnieniem kontekstu kulturowego (poziom L1), a nie tylko na niższych, procesowych poziomach (L3-L4) jego hierarchii.

3. Wnioski te korespondują z tezą D. Rodriki, że „zdolność ekonomistów do projektowania strategii wzrostu jest niezwykle ograniczona”⁷; istnieje wprawdzie pewne jądro dobrych, uniwersalnych reguł (jak Euckenowskie reguły konkurencyjnego ładu gospodarczego), ale bardzo ogólnie sformułowanych, zaś prawdziwa sztuka polega na przełożeniu ich na konkretną politykę, z uwzględnieniem lokalnego kontekstu. Doświadczenia Niemiec potwierdzają przypuszczenie, że rolę tego kontekstu należy wiązać z socjologiczno-antropologicznym fundamentem rynku w rozumieniu W. Röpkego, bądź z poziomem L1

⁵ D. C. North, *Economic Performance Through Time*, „American Economic Review” 1994, Vol. 84, No. 3, s. 366–367.

⁶ O. E. Williamson, *The New Institutional Economics: Taking Stock, Looking Ahead*, „Journal of Economic Literature” 2000, Vol. 38, Iss. 3, s. 595–613.

⁷ D. Rodrik, *One Economics, Many Recipes, Globalisation, Institutions and Growth*, Princeton University Press, Princeton, Oxford 2007, s. 88.

schematu Williamsona⁸ (czy ładu spontanicznego Friedricha A. Hayeka). Kontekst ten tworzą: kultura, zwyczaje, tradycja i normy, w których „zakorzeniona” jest gospodarka. To on warunkował sukces SGR po II wojnie światowej, to jego erozja osłabiała funkcjonowanie rynku pracy i całej zachodniemieckiej gospodarki, i w związku z jego degeneracją w NRD nastąpiła kolizja reguł formalnych i nieformalnych w trakcie jednoczenia kraju. Zmiany w tej sferze zachodzą niesymetrycznie, tzn. stosunkowo łatwo (i względnie szybko) można ten fundament nadwerżyć, zaś próby jego wzmocnienia wymagają wielkiej mobilizacji polityki (jak w czasie reform Hartza), by przewyciężyć społeczny opór. Niestety, na efekty też trzeba poczekać. W percepcji społecznej reformy kojarzą się z wyrzeczeniami i rezygnacją z praw nabytych, dlatego wymagają wiarygodnej i skutecznej polityki przy pomyślnej koincydencji różnych zdarzeń.

4. Pełną realizację zasad porządku rynku pracy SGR, sformułowanych w modelu analitycznym, można interpretować jako osiągnięcie zbliżonego do doskonałości stopnia równowagi instytucjonalnej w rozumieniu nowej ekonomii instytucjonalnej. Równowagę instytucjonalną trzeba bowiem widzieć szerszej niż równowagę rynkową. Ten szerszy kontekst wynika z ulokowania procesów gospodarczych w ramach ładu gospodarczego opierającego się na fundamencie etycznych norm i wartości wyznawanych przez społeczeństwo.

5. Długi okres badawczy, przyjęty w rozprawie, pozwala dostrzec, że Niemcy doświadczyli różnych stanów, choćby okresu pełnego zatrudnienia w erze Erharda, który łączył zrównoważenie w sferze instytucjonalnej i rynkowej, jak również czasu transformacji byłej NRD odznaczającego się trwałą nierównowagą w obu wymiarach. Według koncepcji równowagi instytucjonalnej reformy Hartza można pojmować jako udane przejście do nowej równowagi, w której pełniej niż dotąd realizowano zasady porządku rynku pracy, z dobrym skutkiem dla procesów na tym rynku i w całej gospodarce. Uogólniając te konkluzje, można sformułować wniosek o charakterze postulatywnym: celem polityki instytucjonalnej (względnie polityki ładu gospodarczego) powinno być osiągnięcie wysokiego stopnia równowagi instytucjonalnej (względnie realizacji zasad ładu gospodarczego), która z kolei przełoży się na efektywne procesy gospodarowania. Przeprowadzone w rozprawie studia dają podstawę do twierdzenia, że równowagę instytucjonalną łatwiej osiągnąć przy określonym (sprzyjającym gospodarowaniu) socjologiczno-antropologicznym fundamencie rynku.

⁸ Pewna różnica polega na okresie zmian – Williamson zakładał, że dla instytucji z poziomu L1 sięga on 100–1000 lat. Analiza przypadku Niemiec sugeruje, że okres zmian może być znacznie krótszy.

6. Przeprowadzone badania, zarówno w wymiarze teoretycznym (wypracowany model analityczny), jak i empirycznym, wzmacniają argument, że w ekonomii trzeba szukać kompatybilności ładu i procesu w kontekście kulturowym (fundamentu rynku). Od strony teorii postulat ten oznacza projektowanie spójnej i stabilnej polityki gospodarczej. Odwołując się do Euckena – chodzi o realizację wszystkich jego zasad ładu gospodarczego, z których jedna dotyczy stałości polityki. Na niższym od całego ładu gospodarczego szczeblu porządku rynku pracy postulat względem polityki gospodarczej sformułowano jako zasadę, by polityka na rynku pracy była zgodna z logiką rynku. Kompatybilność zasad i polityki oznacza zachowanie właściwych proporcji pomiędzy polityką ładu gospodarczego a polityką procesową. W systemach stabilnych i okrzepłych, jak Niemcy, łatwiej zachować ideową ciągłość, gdyż w bardziej przewidywalnym politycznym środowisku trudniej o krótkookresową „grę zasadami” i dostosowywanie ich do bieżących partykularnych potrzeb.

7. Okresy nadzwyczajnych zdarzeń, jak analizowane zjednoczenie Niemiec czy światowy kryzys finansowy i gospodarczy 2008-2009, wymagają od polityki gospodarczej umiejętnej reakcji. Z jednej strony należy bowiem działać elastycznie, ale z drugiej – nie naruszać reguł polityki. Możliwość wyjścia z tego dylematu daje pragmatyczne rozwiązanie, stosowane często w Niemczech, by wdrażać pewne nadzwyczajne programy, narzędzia czy modyfikacje instrumentów na z góry określony czas. „Dobra” równowaga instytucjonalna pozwala w kryzysie łatwiej przywrócić równowagę rynkową bez wciągania państwa w nadmierną interwencję.

8. Zasygnalizowana kontekstowość ma znaczenie nie tylko dla praktyki polityki gospodarczej, której nie można programować opierając się wyłącznie na teorii, gdyż trzeba także uwzględnić analizę okoliczności historycznych, politycznych i instytucjonalnych; ma też znaczenie dla ekonomii jako nauki. Im większa specyficzność lokalnych warunków, tym bardziej kontekstowa staje się ekonomia, co wprawdzie nie przyczynia się do formułowania uniwersalnych rekomendacji, ale wzmacnia świadomość uznania znaczenia ścieżki historycznego rozwoju. Na założeniu tej odrębności bazuje koncepcja *Varieties of Capitalism*, która pozwala tłumaczyć żywotność niemieckiego modelu pomimo występujących w niezbyt odległej przeszłości tendencji do przejmowania przez niego cech typowych dla gospodarki USA. Wnioski o osłabianiu jego specyfiki formułowano na podstawie zarysowujących się trendów związanych z procesami globalizacji, napędzanej nieskrępowanymi siłami rynku oraz ideologią chicagowskiej odmiany neoliberalizmu. Tymczasem model niemiecki pozostaje wciąż odrębny na „palcie kapitalizmów”, a jego funkcjonalność potwierdziła

sukcesywna poprawa sytuacji na rynku pracy oraz płynne i szybkie wyjście z kryzysu, kontrastujące z trudnościami innych krajów strefy euro.

9. Polityka na rynku pracy w Niemczech prowadzona jest w gęstej, specyficznej dla tego kraju siatce instytucjonalnej i wykorzystuje rozbudowane instrumentarium. Z tych powodów sformułowanie rekomendacji o uniwersalnym charakterze musi nastąpić kosztem ich znacznego uogólnienia. Na szczególną uwagę zasługują następujące działania:

- Prowadzenie eksperymentów z nowymi rozwiązaniami, często wprowadzanie ich „na próbę” na czas oznaczony, a następnie poddawanie naukowej ewaluacji. W zależności od oceny efektywności narzędzia te są usuwane bądź wbudowywane w łańcuch instytucjonalny.
- Utrzymywanie sprawdzonych instrumentów i w razie potrzeby okresowe modyfikowanie ich działania.
- Negocjowanie i konsultowanie nowych rozwiązań z interesariuszami oraz wprowadzanie ich z długim *vacatio legis*, dającym stronom czas na przygotowanie się.
- Podtrzymywanie przez państwo warunków do rozwiązywania przez partnerów społecznych możliwie szerokiego zakresu spraw, zgodnie z zasadą subsydiarności. Przykład stanowi system taryfowy, w którego ramach partnerzy negocjują warunki pracy i płacy, a którego autonomię państwo próbuje stabilizować i chronić.
- Delegowanie działań różnego rodzaju komisjom, agendum i gronom eksperckim, które przejmują role przypisywane zazwyczaj władzy wykonawczej.
- Pozostawianie przez państwo, w miarę możliwości, na pozycji regulatora określającego obowiązujące reguły gry, a nie bezpośredniego uczestnika procesów rynkowych, dzięki czemu w mniejszym stopniu staje się adresatem partykularnych roszczeń grup nacisku.
- Konstruowanie rozwiązań korzystnych dla najważniejszych dziedzin gospodarki, a na szczeblu przedsiębiorstw – dla kluczowych pracowników o wysokich kwalifikacjach i wydajności.
- Obudowywanie rynku pracy dodatkowymi usługami, często we współpracy z sektorem przedsiębiorstw i edukacji, czego przykładem jest tzw. dualny system kształcenia, który można postrzegać jako dobro publiczne. System ten pozwala na stworzenie odpowiedniej oferty edukacyjnej, dopasowanej do potrzeb rynku pracy, i przyczynia się do bardzo niskiego bezrobocia wśród osób młodych.

10. Ogólną kierunkową rekomendację, płynącą ze studiów nad dorobkiem ordoliberalizmu względem współczesnej polityki gospodarczej, stanowi postulat myślenia w kategoriach ładu gospodarczego. Taka perspektywa pozwala na prowadzenie polityki opartej na regułach ustrojowych. Dzięki takiemu podejściu istnieje szansa na lepszą ocenę instrumentów polityki gospodarczej pod kątem ich wzajemnej spójności i zgodności z przyjętym modelem ustrojowym. Utrata punktu odniesienia i całościowej diagnozy grozi skupieniem uwagi decydentów na wycinkowych, nieskoordynowanych i nakierowanych na krótki okres interwencjach o dyskrecjonalnym charakterze oraz tworzeniem instytucji niepasujących do całości ładu instytucjonalnego. Prowadzenie takiej niezbornej polityki generuje zmiany instytucjonalne w pozornie niepowiązanych obszarach gospodarki, w efekcie których cały ład gospodarczy podlega niekontrolowanej i nieintencjonalnej zmianie w nieokreślonym kierunku.

11. Zasady konstytuujące konkurencyjnego ładu gospodarczego dają możliwość krytycznej refleksji nad istniejącym ustrojem gospodarki i stanowią niezbędny punkt odniesienia, pozwalający zachować jego ciągłość, a jednocześnie umożliwiają przeprowadzenie oczyszczających reform w duchu modelowego wzorca. Przykład Niemiec pokazuje, że dobrze posiadać taki wzorzec, gdyż ułatwia on decydentom prowadzenie bardziej odpowiedzialnej polityki ustrojowej i pozwala ten ustrój rekonstruować, dostosowując go do wyzwań współczesności, przy zachowaniu ideowego fundamentu.

2.4. Wkład monografii w rozwój nauk ekonomicznych

Omawiana monografia stanowi pierwsze tak kompleksowe opracowanie dotyczące przekształceń ładu gospodarczego Niemiec w odniesieniu do rynku pracy. W polskiej literaturze brak zwartego studium dotyczącego wschodnioniemieckiej transformacji ładu gospodarczego w optyce rynku pracy, co więcej, tego typu pozycja nie występuje w piśmiennictwie anglo- i niemieckojęzycznym. Rozprawa wypełnia tę lukę poznawczą. Zrealizowano też częściowo postulat stawiany w polskiej literaturze przedmiotu, by podjąć kwestię pamięci instytucjonalnej, odnoszącej się do instytucji kapitalizmu w krajach postsocjalistycznych, a zwłaszcza byłej NRD, oraz jej wpływu na rezultaty transformacji⁹. Dokonano rekonstrukcji filozofii myślenia o gospodarce osadzonej w niemieckiej tradycji intelektualnej w oparciu o siatkę pojęciową swoistą dla niemieckich ordoliberalów. Znaczenie

⁹ A. Kondratowicz, *Wolność gospodarcza. Pomiar, percepcja, zmiany instytucjonalne*, Towarzystwo Ekonomistów Polskich, Warszawa 2013, s. 246.

monografii dla dyscypliny można syntetycznie przedstawić w odniesieniu do jej walorów teoretycznych, teoretyczno-metodologicznych, empirycznych oraz aplikacyjnych:

a) Wkład teoretyczny:

- Wypełnienie luki poznawczej dotyczącej zebrania, uporządkowania i krytycznej analizy dorobku najważniejszych przedstawicieli niemieckiego ordoliberalizmu, związanego z organizacją i funkcjonowaniem rynku pracy.
- Wyabstrahowanie spójnego zestawu zasad, na których opiera się porządek rynku pracy SGR, co stanowi rozwinięcie myśli ordoliberalnej i może być interpretowane jako uszczegółowienie zasad konstytuujących konkurencyjnego ładu gospodarczego Waltera Euckena.
- Wyodrębnienie stabilnego trzonu ideowego koncepcji SGR, pomocnego w ocenach ewolucji tego modelu społeczno-gospodarczego oraz w doprecyzowaniu semantycznych nieścisłości związanych z terminem SGR.

b) Wkład teoretyczno-metodologiczny:

- Wykazanie pionierskiego charakteru dokonań myśli ordoliberalnej względem nurtów ekonomii instytucjonalnej i jej potencjału poznawczego dla analiz współczesnych problemów życia gospodarczego.
- Identyfikacja pól, dających szansę na syntezę dorobku ordoliberalizmu i nurtów („starej” i nowej) ekonomii instytucjonalnej. Taka synteza i eklektyczne podejście pod względem metod analitycznych mogłoby przysłużyć się rozwojowi obu tych podejść.
- Zbudowanie modelu analitycznego, umożliwiającego wszechstronne badanie porządku rynku pracy SGR w ujęciu statycznym i dynamicznym oraz interpretację prowadzonej na tym obszarze polityki gospodarczej.

c) Wkład empiryczny:

- Zbadanie realizacji koncepcji SGR w Niemczech na obszarze rynku pracy w okresie 1990-2015.
- Ustalenie faz rozwoju niemieckiego modelu oraz interpretacja prowadzonej polityki gospodarczej.
- Zidentyfikowanie warunków skutecznych reform rynku pracy oraz strategii prewencji negatywnych skutków kryzysów gospodarczych na rynku pracy.

d) Wkład użyteczny:

- Sformułowanie licznych wniosków i rekomendacji dla koncepcyjnych podstaw prowadzenia polityki gospodarczej (na szczeblu ustrojowym i procesowym), ze szczególnym uwzględnieniem rynku pracy.
- Zebranie godnych naśladowania przykładów i praktyk, bazujących na doświadczeniach niemieckich, dotyczących instytucjonalnej obudowy rynku pracy i kreowanej w jej ramach polityki oraz wskazanie warunków tworzenia proinkluzywnych rozwiązań instytucjonalnych wyprowadzonych z koncepcji ordoliberalizmu i Społecznej Gospodarki Rynkowej.
- Opracowanie modelu analitycznego o cechach uniwersalnych, który może stanowić narzędzie dla analiz w innych niż rynek pracy dziedzinach gospodarki.

3. Pozostałe osiągnięcia naukowo-badawcze oraz działalność dydaktyczna, popularyzatorska i organizacyjna

3.1. Główne obszary badawcze

W trakcie mojego rozwoju naukowego, związanego przede wszystkim z Uniwersytetem Mikołaja Kopernika w Toruniu, opublikowałem ponad 70 opracowań naukowych, z których zdecydowana większość powstała po uzyskaniu stopnia doktora. Prace te o charakterze teoretyczno-empirycznym i teoretycznym powstały jako rezultaty badań prowadzonych w ramach projektów (finansowanych ze środków centralnych lub uczelni), częściowo we współpracy z innymi badaczami.

Podjęmowane przeze mnie problemy poznawcze lokują się – w kategoriach ogólnych – w obrębie teorii ekonomii oraz zjawisk zachodzących w gospodarce, przede wszystkim na rynku pracy. Koncentrują się one na następujących, często ściśle ze sobą powiązanych, podstawowych **obszarach badawczych**:

- I. Rynku pracy.**
- II. Gospodarce współczesnych Niemiec.**
- III. Ekonomii instytucjonalnej i teoriach ładu gospodarczego.**

Początkowo moje zainteresowania naukowe, które zainspirowały mnie do pojęcia studiów doktoranckich na Wydziale Nauk Ekonomicznych i Zarządzania UMK, wiązały się przede wszystkim z zagadnieniami rynku pracy. Z tamtego okresu pochodzą artykuły (m.in. *Zatrudnienie w niepełnym wymiarze czasu pracy w Republice Federalnej Niemiec; Telepraca*

jako nowa forma zatrudnienia w Europie), w których rozwijałem tezy, będące inspiracją dla rozprawy doktorskiej. Wskazać tu należy przede wszystkim kwestie szybkich zmian zachodzących w świecie pracy, w tym zwłaszcza uelastycznienia relacji zatrudnieniowych. Przygotowana w trakcie dwuletniego pobytu stypendialnego na uniwersytecie w Bambergu dysertacja pt. *Nietypowe formy zatrudnienia w Republice Federalnej Niemiec*, łączyła dwa pierwsze nurty moich naukowych dociekań. Wydana w 2004 r. na jej podstawie monografia naukowa zyskała uznanie z uwagi na kompleksowe uchwycenie istoty zjawisk w kraju o wysoko rozwiniętej gospodarce, które w wielu aspektach powtórzyły się później w Polsce. Potwierdziło to trafność sformułowanych w efekcie badań wniosków i rekomendacji dla praktyki zatrudnieniowej przedsiębiorstw, polityki państwa na rynku pracy oraz dla ustawodawcy, kształtującego ramy stosunków zatrudnieniowych. Studium zostało nagrodzone przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych w konkursie na najlepsze prace doktorskie.

W kolejnych latach po uzyskaniu stopnia doktora moje zainteresowania badawcze w naturalny sposób pozostawały w obrębie problematyki rozprawy doktorskiej, którą rozwijałem wykorzystując nowe ujęcia teoretyczne i modelowe. Tytułem przykładu należy wskazać opracowania:

- Moszyński M., 2006, *Praca tymczasowa w świetle teorii kosztów transakcyjnych*, [w:] B. Polszakiewicz, J. Boehlke (red.), *Ład instytucjonalny w gospodarce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń, s. 457-472.
- Moszyński M., 2008, *Elastyczne formy zatrudnienia a konkurencyjność polskich przedsiębiorstw*, [w:] C. Sadowska-Snarska (red.), *Równowaga Praca-Zycie-Rodzina*, Wyd. Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku, Białystok, s. 415-425.

W pierwszym z nich sięgnąłem po dorobek **nowej ekonomii instytucjonalnej** dla przeanalizowania zyskujących szybko na popularności trójstronnych relacji zatrudnieniowych; w drugim badałem zależności pomiędzy siłą przetargową partnerów na rynku pracy a ekspansją nietypowych form zatrudnienia w Polsce.

Równolegle rozszerzałem pole moich badań i podejmowałem nowe wątki, łączące wspomniane obszary badawcze¹⁰. Trzy opracowania dotyczące przepływów czynników produkcji lokują się głównie w obszarze **ryнку pracy**:

- Moszyński M., 2007, *Teoretyczne i empiryczne aspekty międzynarodowych przepływów czynników produkcji na przykładzie polskich migracji zarobkowych po akcesji do Unii Europejskiej*, [w:] M. Dudek (red.), *Integracja europejska i procesy globalizacji*, Wyższa Szkoła Menedżerska w Legnicy, Uniwersytet Zielonogórski, Legnica, Zielona Góra, s. 77-93.
- Moszyński M., 2007, *Procesy delokalizacji we współczesnej gospodarce światowej – szansa czy zagrożenie dla polskiego rynku pracy?*, [w:] D. Kopycińska (red.), *Wykorzystanie zasobów pracy we współczesnej gospodarce*, Print Group, Szczecin, s. 38-48.

¹⁰ Wiele moich publikacji należy do dwóch lub trzech wskazanych obszarów badawczych, dlatego – aby nie przywoływać ich wielokrotnie – w poniższych zestawieniach wskazuje się tylko niektóre z nich. Kompletny wykaz publikacji wraz z danymi bibliograficznymi znajduje się w załączniku nr 3 do wniosku.

- Moszyński M., 2009, *Migracje polskich pracowników do Niemiec w perspektywie pełnego otwarcia rynków pracy*, [w:] A. P. Balcerzak (red.), *Polski rynek pracy w warunkach integracji europejskiej*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń, s. 15-29.

Rosnące zainteresowanie badawcze rolą **instytucji** w funkcjonowaniu gospodarki znalazło wyraz w podjęciu problemów instytucji prawa własności i ich znaczenia w rozwoju gospodarczym, kwestiami regulacji rynków oraz stosowania reguł w polityce makroekonomicznej. Efektem tych dociekań stały się m.in. następujące publikacje:

- Moszyński M., 2007, *Własność a rozwój gospodarczy Chin*, [w:] B. Polszakiewicz, J. Boehlke (red.), *Własność i kontrola w teorii i praktyce*, t. III, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń, s. 123-143.
- Moszyński M., 2010, *Labor Market Regulation and the Economic Growth in the Developed Countries*, [w:] A. P. Balcerzak (ed.), *Policies for Improving Growth Potential: International Perspective*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń, s. 131-155.
- Moszyński M., Pysz P., 2015, *Koncepcje polityki kształtowania ładu gospodarczego a reguły fiskalne w Republice Federalnej Niemiec*, „Optimum. Studia Ekonomiczne”, nr 4, s. 72-84.

Gospodarka współczesnych Niemiec fascynowała mnie od początku mojej pracy naukowej, problematykę tę podejmowałem wielokrotnie, często w powiązaniu z innymi obszarami badawczymi, zwłaszcza z rynkiem pracy. Te dwa nurty moich badań łączą się w opracowaniach poświęconych instrumentom aktywnej polityki rynku pracy i kwestiom równoważenia tego rynku w Niemczech:

- Wiśniewski Z., Moszyński M., 2007, *Doskonalenie zawodowe bezrobotnych w Republice Federalnej Niemiec*, „Polityka Społeczna”, nr 7, s. 21-31.
- Moszyński M., 2009, *Niedopasowania na niemieckim rynku pracy w świetle reform Hartza*, [w:] D. Kopycińska (red.), *Ekonomiczne problemy funkcjonowania współczesnego świata*, Print Group, Szczecin, s. 154-165.

W 2011 r., w pracy naukowej szczególną uwagę poświęciłem zagadnieniom ekonomicznym związanym z włączeniem byłej NRD w obręb RFN, czego efektem stało się studium:

- Moszyński M., 2011, *Zjednoczenie Niemiec – dwie dekady konwergencji*, „Ekonomia i Prawo”, t. VII, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń, s. 253-268.

W tymże roku po raz pierwszy uczestniczyłem w cyklicznym seminarium naukowym we Vlotho poświęconym Społecznej Gospodarce Rynkowej, organizowanym przez Polskie Towarzystwo Ekonomiczne we współpracy z Fundacją Ludwiga Erharda. W ramach tego pobytu zgłębiłem intelektualne podstawy niemieckiego modelu gospodarczego i filozofii uprawiania polityki ładu gospodarczego. Nawiązane kontakty ze środowiskiem corocznego seminarium umożliwiły mi liczne spotkania naukowe i wymianę poglądów w kręgu naukowców z różnych ośrodków akademickich.

Z kierownikiem seminarium, Prof. Piotrem Pyszem, podjąłem intensywną współpracę naukową w ramach finansowanego przez NCN projektu pt. *Koncepcje stanowione*

i spontanicznego ładu gospodarczego w procesie transformacji systemowej gospodarki Polski i byłej NRD. W toku prac projektowych prowadziłem szczegółowe badania nad przypadkiem wschodnioniemieckiej transformacji systemowej, wykorzystując dorobek **ekonomii instytucjonalnej i teorii ładu gospodarczego**. Szczególnie pomocne okazały się pobyty badawcze w Institut für Wirtschaftsforschung Halle (Saale) oraz Freie Universität Berlin, gdzie miałem sposobność konsultacji analizowanej problematyki z niemieckimi ekspertami. Rezultaty projektu zawarłem w 8 artykułach, 3 monografiach (współautorstwo oraz 2 współredakcje), a także prezentowałem na kilku konferencjach naukowych. Do tych opracowań należą m.in.:

- Moszyński M., 2012, *Koncepcje ładu stanowionego Waltera Euckena i ładu spontanicznego Friedricha Augusta von Hayeka – próba analizy porównawczej*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici, Ekonomia”, z. 42, nr 2, s. 121-133.
- Pysz P., Grabska A., Moszyński M. (red.), 2014, *Ład gospodarczy a współczesna ekonomia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, ss. 286.
- Moszyński M., 2015, *Zasady liberalnego ładu gospodarczego – uniwersalizm czy specyficzność?*, [w:] B. Fiedor (red.), *Nauki ekonomiczne – stylizowane fakty a wyzwania współczesności*, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Warszawa, s. 190-202.

We współpracy z P. Pyszem i A. Jurczuk (Grabską) kontynuuję badania nad poszukiwaniem metod dynamizacji teorii ładu gospodarczego, których dotychczasowe wyniki zebrano w publikacji:

- Pysz P., Moszyński M., Jurczuk A., 2016, *Relacja stanowionego i spontanicznego ładu gospodarczego – od ujęcia statycznego do ujęcia dynamicznego*, „Ekonomista”, nr 6, s. 799-822.

Problemy związane z I obszarem badawczym (rynek pracy) podejmuję w 14 publikacjach, z obszarem II (gospodarka Niemiec) – w 14 publikacjach, a z obszarem III (ekonomia instytucjonalna i teorie ładu gospodarczego) – w 18 publikacjach.

Oprócz wspomnianych trzech głównych obszarów naukowo-badawczych dość istotną perspektywę moich badań stanowią analizy funkcjonowania gospodarek europejskich i uwarunkowań polityki makroekonomicznej w kontekście kryzysu finansowego, którym poświęciłem 10 publikacji w latach 2009-2013. Przykład stanowi publikacja:

- Moszyński M., 2012, *Exit Strategies from the Crisis on the Example of the Baltic States*, „Equilibrium. Quarterly Journal of Economics and Economic Policy”, Vol. 7, Issue 2, s. 21-33.

Ciekawość badawcza inspirowała mnie do podejmowania dociekań wychodzących poza wskazane 3 główne nurty badań. Wśród poruszanych problemów można wskazać m.in. kwestie pomocy publicznej, pogoni za rentą, nierówności dochodowych czy zagadnień leżących na styku prawa i ekonomii:

- Moszyńska A., Moszyński M., 2012, *Reprywatyzacja a konflikt interesów ekonomicznych jednostek i państw – Polska na tle pozostałych krajów transformacji*, „Ekonomia i Prawo”, tom VIII, nr 2, s. 119-136.

Wieloletnie doświadczenia organizacyjne sprowokowały mnie do spojrzenia na pełnione funkcje planistyczne przez pryzmat wielokryterialnych zagadnień optymalizacyjnych i ekonomii dobrobytu, które zawarłem w opracowaniu:

- Moszyński M., 2011, *Konstruowanie planów zajęć dydaktycznych jako problem optymalizacyjny – kilka refleksji*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici, Ekonomia”, z. 42, s. 229-243.

Udział w projekcie badawczym pt. *Ekologiczna ewolucja rynku finansowego (EcoFin)*, realizowanym z Bankiem Zachodnim WBK w ramach Santander Universidades, w trakcie którego przeprowadzono ogólnopolskie badania na grupie reprezentatywnej, zaowocował publikacją:

- Kuligowska A., Moszyński M., Walczak D., 2016, *Ryzyko oraz jego świadomość w kontekście odpowiedzialności za szkody środowiskowe w Polsce*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, nr 436, s. 154-162.

Wiedzę o niemieckim rynku pracy wykorzystuję od 2016 r. jako ekspert w projekcie ponadnarodowym pt. *IMPULS 50+. Strategie aktywizacji zawodowej osób starszych dla Publicznych Służb Zatrudnienia*, realizowanym z partnerem zagranicznym Bundesagentur für Arbeit, Regionaldirektion w Berlinie, pod kierunkiem prof. zw. dra hab. Zenona Wiśniewskiego. Projekt ma na celu przeszczepienie do polskiej praktyki dobrych i sprawdzonych rozwiązań z Niemiec, nakierowanych na integrację osób starszych z rynkiem pracy, przetestowanie i wdrożenie ich w polskich warunkach. Współpraca z niemieckimi specjalistami i naukowcami stanowi znakomitą okazję do uzupełnienia informacji o praktycznych aspektach funkcjonowania niemieckiego rynku pracy i zdobycia doświadczenia przydatnego dla dalszej pracy naukowej.

Wszystkie trzy główne obszary badawcze splatają się w omówionej powyżej rozprawie habilitacyjnej, w ramach której połączyłem przedmioty badań (rynek pracy i gospodarka Niemiec) z koncepcjami teoretycznymi (ekonomia instytucjonalna, ordoliberalizm i teorie ładu gospodarczego). Rozprawa stanowi zwieńczenie i syntezę dotychczasowych wysiłków poznawczych. Dokonując retrospektywnej refleksji nad dorobkiem badawczym, zauważam, iż rozprawy doktorska i habilitacyjna tworzą swoistą klamrę spinającą moje dotychczasowe dokonania. W rozprawie doktorskiej punkt wyjścia stanowiły zjawiska zachodzące na rynku pracy, do analizy których poszukiwałem teoretycznej podstawy, z kolei w rozprawie habilitacyjnej rynek pracy umiejscowiony został w szerszych ramach ładu gospodarczego, tworząc pole konkretyzujące bardziej ogólne teoretyczne rozważania. Te różnice perspektyw stanowią – w mojej ocenie – najkrótszą charakterystykę przebytej dotąd drogi naukowej.

3.2. Statystyka dorobku publikacyjnego

Przed uzyskaniem stopnia doktora nauk ekonomicznych opublikowałem 5 artykułów w czasopismach naukowych, w tym w pismach ogólnopolskich: „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” i „Rynek Pracy”. Po uzyskaniu stopnia doktora na dorobek publikacyjny składa się łącznie 98 pozycji, z czego 3 to monografie, 24 rozdziały w monograficznych opracowaniach zbiorowych, 2 rozdziały w podręczniku oraz 23 artykuły w czasopismach naukowych. Jestem współredaktorem 5 monografii naukowych oraz współzałożycielem i współredaktorem naczelnym kwartalnika *Oeconomia Copernicana*, ukazującego się od 2010 r., któremu, zgodnie w wykazem MNiSW z 2015 r., przyznano 11 pkt. Typową działalność publikacyjną uzupełniają: artykuł recenzyjny, sprawozdania z konferencji, 12 przedmów i 10 haseł w leksykonie.

Tabela 1. Zestawienie ilościowe dorobku publikacyjnego według kategorii

Kategoria	Przed uzyskaniem stopnia doktora	Po uzyskaniu stopnia doktora	Razem
Monografie	-	3	3
Rozdziały w monografiach	-	24	24
Rozdziały w podręcznikach	-	2 ^a	2
Publikacje w czasopismach	5	23	28
Redakcje monografii	-	5	5
Redakcje numeru czasopisma	-	25	25
Artykuły recenzyjne	-	1	1
Współautorstwo leksykonu	-	1 ^b	1
Sprawozdania z konferencji	-	2 ^c	2
Przedmowy, wprowadzenia, wstępy	-	12	12
Razem	5	98	103
Uzyskane punkty	5	335	340
Prace złożone do druku	-	3 (34 pkt) ^d	3
Ekspertyzy (niepublikowane)	-	24	24
<i>Working Papers</i>	-	8	8

a – w analizie bibliometrycznej punkty liczone jak za rozdział w monografii; b – autorstwo 10 haseł; c – jedno z nich na stronie ZK PTE; d – publikacje w: 1) „Studia Prawno-Ekonomiczne” 2017, nr 102, 12 pkt; 2) „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2017, 10 pkt, 3) „Ekonomia i Prawo. Law and Economics” 2016, Vol. 15, No. 4, 12 pkt. Zaświadczenia redakcji o przyjęciu do druku znajdują się w załączniku nr 5 do wniosku, a pełna analiza bibliometryczna – w załączniku nr 6.

Spośród wszystkich opracowań 6 ukazało się w języku angielskim. Zdecydowana większość publikacji jest tylko mojego autorstwa, we współautorstwie przygotowałem: 1 monografię, 3 rozdziały w monografiach, 1 rozdział w podręczniku akademickim, 7 artykułów oraz redakcję 5 monografii.

Na dzień 30.01.2017 r. w bazie Google Scholar odnotowano 61 cytowań moich prac (indeks *Publish or Perish*), zaś *h-index* wynosi 4. Wskaźnik *RG Score* Według bazy Research Gate wyniósł 12,41. Łączna wartość punktacji KBN/MNiSW przyznanej moim publikacjom po uzyskaniu stopnia doktora nauk ekonomicznych wynosi 335.

3.3. Działalność dydaktyczna, popularyzatorska i organizacyjna¹¹

Od początku mojej działalności **dydaktycznej** na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu prowadziłem kilkanaście odrębnych kursów dydaktycznych, obejmujących początkowo przedmioty podstawowe dla kierunków ekonomicznych, jak *Mikro- i Makroekonomia*, na wszystkich kierunkach i trybach studiów Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania.

W kolejnych latach spektrum prowadzonych przeze mnie zajęć rozszerzało się o problemy gospodarki otwartej (*Międzynarodowe przepływy kapitału, Makroekonomia gospodarki otwartej*) oraz integracji gospodarczej (*Teorie integracji europejskiej, Ekonomia integracji europejskiej*).

Od 2006 r. prowadzę zajęcia z *Międzynarodowych stosunków gospodarczych*, od 2014 r. również w formie wykładu autorskiego, zaś od 2015 r., także wykład z *Ekonomii międzynarodowej*.

Do wszystkich prowadzonych zajęć przygotowuję rozbudowane prezentacje multimedialne i materiały dodatkowe, które udostępniam studentom. Z przeprowadzonych ankiet wynika, że znajduje to uznanie wśród słuchaczy i bardzo pomaga w procesie dydaktycznym.

Oprócz przedmiotów trwale występujących w planach studiów proponowałem też zajęcia w formie wykładów do wyboru, które cieszyły się dużą popularnością wśród słuchaczy z racji atrakcyjnej tematyki i powiązania wiedzy teoretycznej z doświadczeniem zaproszonych ekspertów z praktyki życia gospodarczego (*Mobilny pracownik na elastycznym rynku pracy, Działalność typu spin off/spin out w praktyce*).

¹¹ Szczegółowe zestawienie znajduje się w załączniku nr 3 do wniosku.

Poboczny nurt mojej działalności dydaktycznej stanowią kursy z *Zarządzania zasobami ludzkimi* odbyte w roku akademickim 2006/07 w Wyższej Szkole Bankowej w Toruniu oraz *Elementy teorii organizacji i zarządzania* prowadzone dla macierzystej uczelni. W tym nurcie leży również kilka cykli szkoleń i zajęć w ramach studiów podyplomowych, opracowanych i przeprowadzonych dla kadr kierowniczych jednostek samorządu terytorialnego.

W zakresie **opieki naukowej nad studentami** prowadziłem seminaria licencjackie (2 edycje) i magisterskie (10 edycji), w ramach których opiekowałem się naukowo odpowiednio łącznie 27 i 70 seminarzystami. Do największego sukcesu w tym obszarze zaliczam nagrody w konkursach NBP i KNF dla najlepszych prac magisterskich dla uczestniczki mojego seminarium, publikowanie przez moich seminarzystów recenzowanych artykułów naukowych oraz rozpoczęcie przez czterech moich magistrantów studiów doktoranckich. Dwukrotny wybór przez studentów na „najlepszego ćwiczeniowca” Wydziału stanowi źródło mojej szczególnej zawodowej dumy.

Współpracuję z doktorantami macierzystego Wydziału, pomagając im wdrażać się w rolę nauczyciela akademickiego w trakcie wspólnych wykładów i ćwiczeń, a w 2015 r. zostałem promotorem pomocniczym w przewodzie doktorskim prowadzonym na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie.

Od 2007 r. intensywnie działam w **Polskim Towarzystwie Ekonomicznym** jako wiceprezes Oddziału w Toruniu oraz **opiekun Koła przy UMK**. Staram się tworzyć studentom możliwości rozwoju nie tylko naukowego, ale też pomóc gromadzić doświadczenia organizacyjne i umiejętności realizacji projektów we współpracy zespołowej. Podsumowanie dziesięciolecia opieki nad młodymi adeptami nauk ekonomicznych utwierdza mnie w przekonaniu, że realizacja celów statutowych PTE, „krzewienia wiedzy ekonomicznej”, może przynieść wiele satysfakcji. W tym okresie przeprowadziliśmy wspólnie kilkadziesiąt projektów: konferencji, konkursów, seminariów, szkoleń, wykładów, kursów i innych wydarzeń, które uzupełniały typową działalność dydaktyczną.

Wielokrotnie – na zaproszenie różnych środowisk – prowadziłem wykłady okolicznościowe, brałem udział w panelach dyskusyjnych i prowadziłem zajęcia dla szczególnie wymagających odbiorców: licealistów i gimnazjalistów współpracujących z UMK szkół.

Równoległe do omówionej powyżej działalności dydaktycznej i popularyzatorskiej realizowałem zadania o charakterze **eksperyckim**, głównie w projektach we współpracy z jednostkami władzy samorządowej Powiatu Toruńskiego. Najbardziej wymagające zadanie związane było z udanym **wdrożeniem do praktyki** funkcjonowania wszystkich powiatowych

jednostek samorządowych opracowanych autorskich narzędzi wspomagających procesy kadrowe. Efekty dwuletniego projektu zostały w 2013 r. docenione przez Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji jako dobra praktyka.

Na macierzystej uczelni pełniłem, i pełnię, wiele **funkcji organizacyjnych**, wspomagając Władze UMK i WNEiZ. Do najbardziej odpowiedzialnych i pracochłonnych zadań zaliczam rolę twórcy planów zajęć dydaktycznych całego Wydziału (ok. 120 pracowników, 3 tys. studentów) na studiach stacjonarnych (14 planów). Starłem się pogodzić sprzeczne interesy użytkowników i wypracować obiektywne i przejrzyste procedury. Wdrożone przeze mnie narzędzia są wciąż w użyciu, co dowodzi ich skuteczności. Doświadczenia planisty zebrałem we wspomnianym artykule naukowym. Sukces organizacyjny zaowocował innymi odpowiedzialnymi zadaniami, jak:

- przygotowaniem ekspertyzy na zlecenie Prorektora UMK, dotyczącej wykorzystania zasobów lokalowych Uniwersytetu w kontekście planowania zajęć dydaktycznych,
- dwukrotnym współtworzeniem strategii Wydziału,
- pracami w wydziałowych komisjach dydaktycznych i programowych,
- członkostwem w uczelnianej komisji dyscyplinarnej,
- dwukrotnym uczestnictwem jako elektor w wyborach Rektora UMK.

W 2016 r. JM Rektor UMK powołał mnie na Przewodniczącego Zespołu ds. Strategii Rozwoju Kariery Naukowców UMK w związku ze zdobytą przez Uczelnię akredytacją międzynarodową *HR Excellence in Research*. Koordynuję, planuję i nadzoruję działanie 9-osobowego zespołu, a efektem prac, prócz projektu strategii, będą specjalnie opracowane narzędzia i procedury usprawniające proces zarządzania kompetencjami pracowników naukowo-dydaktycznych.

Znaczną satysfakcję z **działań organizacyjnych** poza Uczelnią niesie aktywność w Polskim Towarzystwie Ekonomicznym, w tym – zarządzanie majątkiem Oddziału PTE w Toruniu, na który składa się zabytkowa kamienica na toruńskiej Starówce. We współpracy z Prezesem Oddziału, dr. A. P. Balcerzakiem, udało się uzdrowić finanse przynoszącego straty Oddziału i wyremontować obiekt pod nadzorem konserwatora. Było to możliwe dzięki przygotowaniu pracochłonnej dokumentacji i skutecznym aplikacjom o dotacje zewnętrzne (w 2012 r.). Za duże osiągnięcie uważam również zdobycie środków (w 2012 r.) na wsparcie pisma naukowego „Oeconomia Copernicana”, dzięki programowi „Index Plus” Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz rozwijanie działalności wydawniczej Oddziału.

Toruń, styczeń 2017 r.

